



«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍNDÁ ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

KREATIV PIKIRLEWSHI OQIWSHILARDI ANIQLAW MASHQALASINIŃ PSIXOLOGIYALIQ TÁREPTEN ÚYRENILIWİ

Djolimbetova Miyuagul Madiyarovna,
Ajiniyaz atındaǵı NMPI Psixologiya kafedrası úlken oqıtıwshısı

Aytmuratova Elvira Yersultanovna,
Ajiniyaz atındaǵı NMPI Magistratura bólimi Pedagogika hám psixologiya qánigeligi magistrantı
elvira290800@icloud.com

Annotaciya: *Bul maqalada kreativ pikirlewshi oqıwshılardı anıqlaw mashqalasınıń psixologiyalıq ádebiyatlardaǵı maǵlıwmatları, tiykarınan kreativ pikirlewshi balalardı tańlaw, olar menen islesiw jolları, kreativlikti úyreniw psixologiyalıq diagnoz processı tiykarında oqıwshılardıń ózgesheliklerin analizlew usılları haqqındaǵı maǵlıwmatlar keltirilgen.*

Tayanış sózler: *kreativ pikirlewshi oqıwshılar, kreativliktiń rawajlanıwı, olardı anıqlaw usılları, uqıplılıq, ziyreklilik, ayrıqsha qábiletler haqqında maǵlıwmatlar keltirilgen.*

Pedagog–psixologlardıń jámiyettegi roli hám abıroyın kórsetiw, olardıń kásipke baǵdarlangan tayarlıǵın túpten jaqsılaw, máselesinde arnawlı oqıw orınlardı mekteplerdegi tálim beriw sıpatın asırıw, arnawlı pánler boyınsha tereńlestirilgen klasslarǵa bilim beriw, mektepke tayarlaw, kreativ balalar menen óz aldına islesiwge itibar beriw, reformalaw – bas baǵdarlarınıń biri bolıp esaplanadı.

Kreativ balalardı tańlawda – óspirimlik dáwirde, olardı kásipke baǵdarlawshı oqıw orınları hám joqarı oqıw orınlarındaǵı psixologtıń, ulıwma alganda balanıń tuwılǵanınan ómiriniń aqırına shekem bolǵan dáwirde bala ózgesheliklerin, olardıń psixologiyalıq tárbiyalanǵanlıq dárejesin úyreniwde hám shaxstıń qalıplesiwinde psixologiya iliminiń roli kúshli.

Pedagog-psixologlardıń, tárbiyashılardıń, ata – analardıń bunday islerde roli úlken, sebebi hár bir pedagog, psixolog, tárbiyashı, ata-ana baladaǵı kreativlikti, uqıplıqtı kóre aladı, kreativ oqıwshılardı anıqlawda hám olardı rawajlandırıwda social psixologiyalıq usıllardan paydalanıw aktual máselelerdiń biri bolıp esaplanadı.

Kreativ balalar – bul ulıwma yamasa arnawlı talantqa, yaǵnıy muzıkaǵa, súwretshilikke, texnikaǵa, intellektuallıq, logikalıq oylawda kúshli hám dóretiwshilik talantqa iye balalar esaplanadı.

Kreativlik – bul uqıplardıń óz betinshe úylesimi, ol jumıstıń tabıslı orınlawın táminleydi, bul ulıwma uqıpları, ol adamnıń keń múmkinshiliklerin kórsetedi. Bul



«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍNDÁ ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

aqıl potencialı yamasa intellekt, biliw uqıpları menen bilimge bolǵan uqıplardıń bir pútin jeke sıpatlaması, bul tábiyat inam etken uqıplardıń jıyındısı bolıp tabıladı.

Kreativlik hár qıylı psixofiziologiyalıq qásiyetler psixikalıq processler tiykarında rawajlanadı. Ol quramalı sintetikalıq dúzilis, ol óziniń ishine bir qatar maǵlıwmatlardı qamtıp aladı. [1,86]

Kreativliktiń rawajlanıw barısında uqıp penen epshellik arasındaǵı dialektika anaǵurlım orın tutadı. Uqıplıq penen epshellik, álbette, bir nárese emes, biraq olar bir-biri menen tıǵız baylanıslı. Birinshiden, ilim – bilimlerdi iyelew belgili dárejede uqıplıqlardıń bolatuǵının názerde tutadı, ekinshiden qandayda bir iske uqıplı qalıplestiriwdiń ózi onıń menen baylanıslı ilim – bilimlerdi iyelewdi názerde tutadı. Bul ilim – bilimler olardı adam iyeleymen degenge shekem onın uqıplıǵı ushın sırtqı kórinis bolıp qaladı. Olardı iyelegennen keyin, olar sırttan iyelengen ilim – bilim bolıp qalmastan, jeke iyelikke aylanadı, sonın menen birge uqıplıqlardı rawajlandırıwǵa járdemlesedi. Máselen, belgili bilimler sisteması materialında ulıwmalastırıw, oylanıw usılların anıq ózlestirgen sayın adamda belgili epshellik toplanıp qalmastan, al belgili uqıplar da qalıpleseedi. Haqıyqıy bilimlendiriw processini sıpatındaǵı oqıw ápiwayı shınıǵıwdan ózgeshelenedi: onda epshellik hám bilimler arqalı zeyinlilik qalıpleseedi.

Adamnıń zeyinligi onıń mülki bolıp tabıladı, ol háreketke qalıpleseedi. Máselen, jazıwshı, súwretshı yamasa sázendeniń dóretiwshiligi barısında arnawlı qábilet qalıpleseedi. Kreativlik jumıs sub`ekti retindegi adamdı kvalifikaciyalaydı: adamnıń mülki bolǵan ol háreket etpegen waqıtta potenciya retinde saqlanıw turadı, bul adamnıń quramalı sintetikalıq ózgesheligi, ol onıń jumısqa bolǵan jaramlıǵın belgileydi.

Kreativlik mashqalası – bul aldı menen jańa sapalıq mashqalası. Adamnıń uqıbı qanday dárejede, adamnıń uqıbı neden ibarat, onıń nege uqıbı bar – usı sorawdan birinshi dárejedege, tiykarǵı sorawlar. Biraq bul sapalıq mashqala óziniń sanlıq tiykarına da iye.

Ziyreklik óziniń sanı yamasa baǵdarına ǵana emes, al óziniń dárejesin hám kólemi boyınsha da ózgeshelenedi. Biraq adamnıń ózinde hár qıylı uqıplar bolıwı múmkin. Olardıń birewi áhmiyetli, ekinshisi áhmiyetsiz bolıwı múmkin emes. Ekinshiden hár qıylı adamlarda qandayda bir uqıp payda bolıwı múmkin, biraq bul adamlardıń kreativligi hár qıylı boladı. [2,48]

Kreativlikti anıqlawda tiykarǵı úsh parametrlerge súyenemiz – bilim dárejesiniń rawajlanıwındaǵı ústinligi, psixologiyalıq ústinlik hám fiziologiyalıq sıpatlarǵa,



«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASINDA ARALIQTAN OQITIW DÍN INTEGRACIYASI»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

bunda kreativlikti úyreniw hám miynet háreketi barısında qalıplese. Onı usı háreketlerden tısqarı anıqlawǵa barlıq urınıwlar sátsizlikke alıp keledi. Ziyrekliktiń dárejesi hám sapasınıń áhmiyeti adamnıń uqıbı bar ekenliginiń ayqın dálili bolıp tabıladı. Biraq bul kórsetkishler adamnıń kreativligin jetkilikli dárejede bahalawǵa múmkinshilik bermeydi. Sonlıqtan, kreativ balalardı tańlaw eki basqısha alıp barıladı.

Birinshi basqısha:

– Topar oqıwshılardıń jaqsı bilgen, balalar húrmetine sazawar bolǵan oqıtıwshı yaqı psixolog oqıwshılardı menen sáwbetke kirisedi;

– Oqıwshılardıń qábiletleri hám qızıǵıwshılıqları boyınsha bir – birine bergen bahaları úyreniledi;

– Ata-analardıń perzentleriniń qızıǵıwshılıǵı boyınsha pikirleri alınadı;

Bul maǵlıwmatlar arnawlı anketa hám sorawnamalar járdeminde alınadı. Soǵan tiykarlanıp topar quramındaǵı oqıwshılardıń qızıǵıwshılıq hám umtılıwları haqqında maǵlumattar korrelyacion analizlenedi hám uyımlastırıladı. Birinshi basqısha ulıwma analiz alınıp atırǵan oqıwshılardıń arasınan umtılıwı, qızıǵıwı, aqılıy rawajlanıwı boyınsha joqarıdaǵı kórsetkishlerge iye bolǵanları saylap alınadı hám málim bir baǵdarǵa ajratıladı, Yaǵnıy, anıq pánler, tábiyiy pánler, gumanitar pánler, kórkem talǵam tarawı (muzıka, súwretshilik t.b), social taraw, tillerge (linvistikalıq qábiletler), basqarıw tarawı, pedagogika tarawı sıyaqlı.

Ekinshi basqısha, birinshi basqısha toparda saylanǵan aldaǵı, aktiv, aqılıy rawajlanıwı ústin hám qábiletli oqıwshılardı menen baǵdarları boyınsha tereńlestirilgen psixologiyalıq diagnoz ótkeriledi. Kreativlikti úyreniw psixologiyalıq diagnoz processini tiykarında anıqlanadı, olar,

1. Aqılıy qábiletli ólshew (ulıwma intellektiń joqarılıǵı);
2. Dóretiwshilik qábiletin ólshew (dóretiwshiliktiń ústinligi);
3. Pánlerdi ózlestiriw boyınsha erisken jetiskenlikleri (reyting nátiyjeleri, bahalardıń joqarılıǵı);
4. Aqılıy hám dóretiwshilik qábiletlerinen kelip shıǵıp berilgen tapsırmalarǵa jantasıwı
5. Social maslasqanlıǵın anıqlaw (qarım – qatnasqa kirisiwshenligi);
6. Jeke qásiyetlerdi anıqlaw (individual psixologiyalıq qásiyetleri);
7. Oqıwshıǵa oqıtıwshılardıń, ata – analardıń hám olardıń bir – birine qábiletleri, qızıǵıwshılıǵı boyınsha bergen bahalarınıń mas keliwi sıyaqlı. [3,132]



«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

Joqarıdaǵılardıń hár bir boyınsha aqılıy rawajlanıwı ústin hám qábiletli oqıwshı anıqlanadı. Saylap alınǵan oqıwshılar haqqındaǵı maǵlıwmat tálim mekemesi boyınsha jıynalıp, 7 baǵdardıń hár birinde óz qızıǵıwı hám baǵdarlanganlıǵı menen ajralıp turatuǵın aktiv oqıwshılar dizimi júzege keledi. Kretiv dep tabılǵan oqıwshılardı hár bir oqıwshıǵa qızıqlı hám aqılıy rawajlanıwın táminlew maqsetinde keń imkaniyatlar hámde shart – sharayatlar jaratıladı.

Juwmaqlap aytqanıwızda, oqıwshınıń sheberligi, uqıplılıǵı hám qızıǵıw baǵdarına qarap, olarǵa tálim mekemelerinde kerekli shárt-sharayatlar jaratıw zárúr. Tálim sistemasında kretiv balalardı tańlawdı durıs shólkemlestiriw sheshimin tabıw shárt. Jáne, kretiv balanıń individual, psixologiyalıq hám fiziologiyalıq ózgeshelikleri haqqında ulıwma maǵlıwmatqa hám kóz-qarasqa iye bolıw, kretiv balalardı tańlaw, olar menen islesiw, qızıǵıwshılıqların, uqıplılıqların úyreniw menen birgelikte olardıń kreativliligin rawajlandırıwǵa qaratılǵan islerdi ámelge asırıw kerek.

Demek, kreativliktiń birinshi kórinisi balalardıń jas waqıtlarınan – aq belgili bolǵanıday, tábiyattan kretiv bala basqa teńleslerine salıstırǵanda óziniń aqılıy rawajlanıwınıń ozıp ketiwi menen ajralıp turadı. Bul balalarǵa sóylewdiń erte payda bolıwı hám júdá kóp bolǵan leksika baylıǵına iye bolıwı, aqılıy xızmetten sharshamaw, yaǵnıy olardıń túrli aqılıy xızmetlerden qızıǵıwshılıq penen izleniwleri qabil etiwleri. Olardıń qızıǵıwshılıqları ózgerip turıwı múmkin, biraq aktivliktiń joqarılıq dárejesei hár dayım turaqlılıqtı joytpaydı. Bularda aqılıy izleniwshilik iqtıyarsız ráwishte júzege keledi. [4,78]

Kretiv balalar pikirlew processı tez bolıwı, analizlew hám ulıwmalastırıw qábiletiniń bar ekenligi menen ajralıp turadı. Olar dógerek – átirapta júz berip atırǵan waqıyalarǵa qızıǵıwshań bolıp, dóretiwshilik sıpatları kórinedi. Kretiv oqıwshılardıń este saqlawları júdá jaqsı rawajlangan bolıp, olar uzaq múddetke shekem bolıp ótken waqıya hádiyselerdi, kórgen – bilgen nárselerin eslep qalıw hám kerek waqıtta onı jáne qayta islewde tiklew imkaniyatları keń boladı. Kretiv balalar úlkenlerge salıstırǵanda unamlı hám unamsız tásirge qıyınlıǵı menen ajralıp turadı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Занк А.З. Как определить уровень развития мышления. М.,2002, 86с.
2. Ёjtimoiy psixologik treninglar praktikum. Farg`ona 2003. 48b
3. Ёjtimoiy psixologiyada ijtimoiy amaliyot. T.1999. 132b
4. Kamilova N.G`. Muammoli usmir: tashhis, tadqiqot metodlari. T.2004. 78b